

Романенко Людмила Миколаївна,
т.в.о. завідувача кафедри конституційного
права ННІПП НАВС, кандидат юридичних
наук

ІСТОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ Є ІСТОРІЄЮ БОРОТЬБИ

Твердження того, що «історія прав людини є історією боротьби» є надзвичайно актуальним, оскільки права людини ніколи не були подаровані чи надані автоматично чи можливо завжди належали людині. Всі належні права людина отримала через власні переконання та через власну боротьбу та протидію дискримінації, нерівності, соціальній несправедливості, політичному гнобленню та економічній експлуатації. Ця боротьба охоплює різні історичні епохи, географічні регіони та соціальні контексти.

Основними етапами боротьби за права людини є Античність і зародження ідеї прав людини. В цей період зароджувались основи правової думки, яка визнавала гідність людини. Наприклад, у Древній Греції та Римі існували перші уявлення про природні права. Проте ці права обмежувались привілейованими класами, а раби та жінки залишалися поза правовим полем. Уже тоді відбувалась боротьба низьких соціальних верств за визнання базових прав.

Так, вперше у 13 ст. король Англії був змушений прийняти Велику Хартію Свобод – «Магна карта», котра обмежувала владу короля й встановлювала захист прав аристократії від влади короля: зокрема, мова йшла про заборону свавільного арешту, захист власності та інші права. Поступово, такі заборони почали виникати в інших країнах. При цьому влада правителя над іншими залишалася безмежною. Хартія «Magna Carta» (1215) у той час стала важливим документом у боротьбі за обмеження абсолютної влади монарха в Англії та в подальшому визначила права людини які не можуть бути безпідставно обмежені владою чи монархією Цей документ забезпечив початкові права для шляхти та поступово став основою ширших свобод.

Поступово такі рухи почали з'являтися і в інших країнах, на підставі того, що багатші намагалися дійти згоди з правителем. Це пізніше стало підґрунтям до розуміння держави, як суспільного договору між громадянами та правителем.

До прикладу Іспанські літописці, як етап формування прав людини, згадують текст присяги членів парламенту Арагонському королю, датуючи його XIII-XIV сторіччям, що звучав приблизно так: *«Ми, які не гірше за тебе, присягаємо тобі, який не кращий за нас, що визнаватимемо тебе своїм королем, якщо ти будеш дотримуватися наших привілеїв та свобод, а якщо ні, то ні»*. І це не просто закон. Це своєрідний контракт влади з суспільством що є суспільним договором. Згодом його теоретично обґрунтують вчені XVII-XVIII століть, такі як Томас Гобс, Жан-Жак Руссо та інші.

В епоху Просвітництва і концепції природних прав у XVIII столітті ідеї природного права та суспільного договору стали основою революційних змін.

Боротьба за права людини також проявилась у таких подіях як Американська революція (1776) і проголошення незалежності США, яка включала «Декларацію незалежності» з ідеєю рівності людей та Французька революція (1789) і прийняття «Декларації прав людини і громадянина». Це стало яскравим прикладом боротьби проти абсолютної монархії та нерівності.

Варто звернути особливу увагу на боротьбу за скасування рабства та, взагалі, проти рабства у XIX столітті. Аболіціоністські рухи в США, Британії та інших країнах призвели до скасування рабства. У США це сталось у 1865 році. Боротьба проти рабства стала однією з наймасштабніших битв за визнання людської гідності.

У XX столітті на арену вийшла боротьба проти тоталітаризму і утвердження міжнародного права. Перша та Друга світові війни цього періоду стали каталізатором для визнання важливості універсальних прав. У 1948 році була прийнята Загальна декларація прав людини, яка стала основою сучасного розуміння прав. Боротьба проти колоніалізму, расової дискримінації (наприклад, апартеїд у ПАР) та гендерної нерівності була ключовими питаннями цього періоду.

У XXI столітті боротьба за права людини триває. У часи сучасності боротьба за рівність і нові виклики спостерігаємо за такими напрямками як: рухи за гендерну рівність та права ЛГБТ-спільнот, боротьба за екологічні права як складову прав людини, захист прав біженців, мігрантів та національних меншин, спротив авторитарним режимам та захист свободи слова.

Не варто також забувати про права глобального розвитку цифрових технологій та медицини, які вже підштовхують людей на боротьбу щодо захисту права на особисті дані, захист права на приватне та сімейне життя, недоторканість індивідуальних даних. Розвиток медицини потребує захисту на медичну таємницю, недоторканість індивідуальних даних в питанні клонування чи посягання на генетичні дані людини та на отримання права на евтаназію та інше.

Отже, історія прав людини є історією боротьби, бо вони завжди виборювались у протистоянні соціальним, політичним та економічним нерівностям. Цей процес є динамічним та беззупинним, так як розвиток науки та людства потребує постійного розвитку прав людини, і кожне покоління вносить свій невід'ємний та цінний вклад у розширення меж людської свободи та гідності.